

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

MARYAM'IN GÖZLERİ

(Belgesel Kısa Film)

Yüksek Lisans Tez Raporu

Tezi Hazırlayan:

Okan ÇELİK

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

MARYAM'IN GÖZLERİ

(Belgesel Kısa Film)

Yüksek Lisans Tez Raporu

Tezi Hazırlayan:

Okan ÇELİK

Öğrenci No:

165570005

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Esin BERKTAŞ

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Maryam’ın Gözleri**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 24/06/2019

Okan ÇELİK

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

24/6/2019

Enstitümüz *Sinema-Tv* Anasanat Dalı *Sinema-Tv* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **165570005** numaralı **Okan ÇELİK**'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Maryam'ın Gözleri*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/05/2019 tarih ve 2019/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (59) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Esin BERKTAŞ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Özge ATAR
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Burak KAPLAN
(Okan Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Okan ÇELİK
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Esin BERKTAŞ
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : Sinema-TV
Anahtar Kelimeler : Stüdyo fotoğrafçılığı, Foto Galatasaray, kadın fotoğrafçılar

ÖZ

MARYAM'IN GÖZLERİ

(Belgesel Film)

Maryam'ın Gözleri adlı bu kısa belgesel filminde; Beyoğlu'nda -İstiklal Caddesi'nde- çeşitli dükkânlarda stüdyo fotoğrafçılığı yapmış olan ve Türkiye'nin ilk kadın stüdyo fotoğrafçısı kabul edilen Maryam Şahinyan'ın hayat hikâyesi ve 200 bin imajdan oluşan arşivinin kurtarılış süreci anlatılmaktadır.

Maryam Şahinyan, kendi fotoğraf stüdyosunda bir kadın müşterisinin fotoğrafını çekmektedir. Foto Galatasaray adlı bu stüdyo Maryam Şahinyan'a babasından kalmıştır ve 1937-1986 yılları arasında Maryam Şahinyan bu stüdyoyu işletmiştir. 1986 yılında stüdyosunu devrettikten sonra stüdyonun arşivi Yetivart Tomasyan'a kalmıştır. Arşivdeki tüm negatifler Tayfun Serttaş ve ekibi tarafından temizlenip tasnif edildikten sonra *Foto Galatasaray* adlı kitapta toplanmıştır.

Name and Surname :Okan ÇELİK
Supervisor :Dr. Academician Esin BERKTAŞ
Degree and Date :Master, 2019
Major :Film-Television
Key Words :Studio photography, Photo Galatasaray, female photographers

ABSTRACT

MARYAM'S EYES

(Documentary)

In this short documentary film that is called “*Maryam’s Eyes*”, I narrated the story of Maryam Şahinyan’s life. Maryam Sahinyan was the first woman studio photographer of Turkey and her archive which is consist of two hundred thousand photographs was being rescued by Aras Publishing House.

In the movie, she took a female client photo in her photographic studio. This studio named “Galatasaray” was inherited from her father and she worked in this studio between 1937 and 1986. After she transferred her studio in 1986, Yetvart Tomasyan took the studio’s archive. After all the negatives in the archive have been cleaned and sorted by Tayfun Serttaş and his team, they were collected in a book which is called photo Galatasaray.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
GÖRSEL LİSTESİ.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
GİRİŞ	1
AMAÇ.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM: YAPIM ÖNCESİ SÜREÇ.....	3
1.1. FOTOĞRAFIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRKİYE'YE GELİŞİ.....	3
1.2. FOTOĞRAF STÜDYOLARI.....	4
1.2.1. İstanbul'daki İlk Fotoğraf Stüdyoları.....	4
1.3. KADIN FOTOĞRAFÇILARIMIZ.....	4
1.4. FİKRİN ORTAYA ÇIKIŞI VE KONUNUN BELİRLENMESİ.....	5
1.5. MARYAM ŞAHİNYAN'IN HAYAT HİKÂYESİ.....	5
1.6. SİNOPSİS.....	8
İKİNCİ BÖLÜM: YAPIM SÜRECİ.....	13
2.1. ÇEKİM SÜRECİ.....	13
2.2. ÇEKİM TAKVİMİ.....	13
2.3. GEREKLİ İZİNLERİN ALINMASI.....	14
2.4. YAPIM EKİBİ.....	14
2.5. BÜTÇE.....	16
2.6. SET FOTOĞRAFLARI.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YAPIM SONRASI SÜREÇ.....	21
3.1. POST PRODÜKSİYON AŞAMALARI.....	21
3.1.1. Kurgu.....	21
3.1.2. Color (Renk).....	21
3.1.3. Ses ve Görsel Efekt.....	21
3.1.4. Müzik.....	21
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	22
KAYNAKÇA	23
EKLER.....	24
1.YETVART TOMASYAN RÖPORTAJI.....	24
2.TAYFUN SERTTAŞ RÖPORTAJI.....	26
3.ULUSAL BASINDA ÇIKAN HABERLERDEN BAZILARI.....	28
ÖZGEÇMİŞ.....	32

GÖRSEL LİSTESİ

Sayfa No.

Görsel 1: Maryam Şahinyan.....	9
Görsel 2: Foto Galatasaray kitabı.....	10
Görsel 3: İz dergisi, 2013 Mart sayısı.....	11
Görsel 4: Pilevneli Galeri “Flashblack” isimli bir sergi afişi.....	12
Görsel 5: Canlandırma çekimleri öncesinde seti hazırlama süreci.....	17
Görsel 6: Canlandırma çekimlerinden bir an.....	17
Görsel 7: Farklı açılardan canlandırma çekimleri.....	18
Görsel 8: Canlandırma çekimlerinden bir an.....	18
Görsel 9: Yetvart Tomasyan röportaj çekimleri.....	19
Görsel 10: Yetvart Tomasyan Foto Galatasaray kitabını inceliyor.....	19
Görsel 11: Yeyvart Tomasyan röportaj çekimlerinden bir an.....	20
Görsel 12: Maryam Şahinyan’ın mezarındaki çekimlerden bir an.....	20

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Çekim Takviminin İçeriği.....	14
Tablo 2: Belgeselde Yer Alan Kişiler.....	14
Tablo3: Yapım Ekibi Listesi.....	15
Tablo 4: Ekipman Listesi.....	15
Tablo 5: Bütçe.....	16

GİRİŞ

Maryam Şahinyan, babası Mihran Şahinyan'dan kalan Foto Galatasaray stüdyosunu 1937-1986 yılları arasında aktif olarak işletmiş; başta kendisinin Ermeni ve kadın olması erkek egemen bir mesleği icra etmiş olması oldukça dikkat çekicidir. Maryam Şahinyan; Ermeni, Rum, Levanten, Türk, Kürt vatandaşların ve yabancıların fotoğraflarını çekmiştir. 1986 yılında stüdyoyu tüm eşyaları ve arşiviyle devreden Maryam Şahinyan'ın arşivi yok olmak üzereyken Aras Yayınları'nın kurucusu Yetvart Tomasyan tarafından kurtarılmıştır. Aynı yayınevinden daha önce *Stüdyo Osep* kitabını çıkaran Tayfun Serttaş, Maryam Şahinyan'ın arşivdeki fotoğrafları düzenlemiş, kategorize etmiş ve *Foto Galatasaray* kitabını hazırlamıştır.

Maryam Şahinyan, Türkiye'nin ilk kadın stüdyo fotoğrafçısı olarak kabul edilmektedir. Babasından kalan Foto Galatasaray isimli stüdyoyu 1937-1986 yılları arasında işletmiştir. Kendisinin Ermeni ve kadın olması sebebiyle daha çok Ermeni ve kadınların fotoğraflarını çeken Maryam Şahinyan zamanla Türk, Kürt, Rum; Müslüman, Yahudi, Hristiyan; kadın, erkek, çocuk olmak üzere ayrıca İstanbul'a gelen yabancıları da fotoğraflamıştır.

Bu çalışmada Maryam Şahinyan'ın arşivinin kurtarılış öyküsü konu edinilmiştir. Arşivi kurtaran Yetvart Tomasyan ve bu arşivdeki fotoğrafları düzenleyip en son *Foto Galatasaray* kitabını çıkaran Tayfun Serttaş ile röportaj gerçekleştirilmiş, anlatımlar Maryam Şahinyan'ın çektiği fotoğraflar ile desteklenmiştir.

AMAÇ

Bu çalışmada amaç ve hedef ülkemizin bilinmeyen değerlerinden olan ve ilk kadın stüdyo fotoğrafçımız kabul edilen Maryam Şahinyan'ın ve çektiği fotoğraflardan oluşan arşivinin kurtarılış öyküsünü ve arşiv kurtarıldıktan sonra arşivdeki fotoğraflar için yapılan çalışmaları belgesel film formatında anlatıp belgelemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM: YAPIM ÖNCESİ SÜREÇ

1.1. FOTOĞRAFIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRKİYE'YE GELİŞİ

Tarihteki ilk fotoğrafı, Fransız mucit Joseph Nicephore Niepce çekmiştir. 1826 yılında 8 saat pozlayarak elde ettiği görüntünün ardından başka bir Fransız mucit, Louis Jacques Mande Daguerre ile 1829 yılında bir ortaklık içine girerek çalışmalarını sürdürmüştür. 1833 yılında Niepce'nin ölümünün ardından Daguerre çalışmalarına devam etmiş ve sonunda yarım saatin altına düşen pozlandırma süresiyle bir görüntü elde etmeyi ve bu görüntünün tekrar ışığa çıktığında kararmamasını sağlayan sabitleme işlemini bulmuştur. Bu keşfi 1839 yılında Fransız Bilimler Akademisi tarafından Daguerretyp olarak tüm dünyaya duyurulmuştur. Fotoğrafın keşfi büyük bir ilgi uyandırır ve hızla yayılır.

İstanbul'un 100 Fotoğrafçısı isimli kitap fotoğrafın Türkiye'ye gelişini şu şekilde anlatılmıştır:

"Fotoğrafın keşfinin tüm dünyaya duyurulmasından iki ay sonra, Osmanlı Devleti'nin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekayi gazetesinde haber olarak yer alır. 1841 yılına ait Ceride-i Havadis gazetesi ise Daguerre'nin fotoğrafçılık üzerine yazmış olduğu kitabın Türkçeye çevrileceğinden söz eder." (Bölük, 2009, s.14)

İstanbul'a o dönem Kompa, Carlo Naya, Loran Astras ve eşi Bayan Astras gibi fotoğrafçılar gelmiş ve fotoğraf ile ilgilenmişlerdir.

Osmanlı'da fotoğrafçılıkla ilk ilgilenen Müslümanlar asker kökenli kişiler olmuştur. "1783 yılında açılan Mühendishane-i Bahr-i Hümayum, 1795 yılında açılan Mühendishane-i Berri-i Hümayun ve 1834 yılında açılan Mekteb-i Harbiye gibi okullarda 1860'lı yıllarda resim derslerine ilave olarak verilmeye başlayan fotoğraf dersleri sayesinde pek çok fotoğrafçı yetişmiştir. (Bölük, 2009, s.14)

Servet-i Fünun dergisinin yayımlanan pek çok sayısında amatör fotoğrafçıların çalışmalarına yer verilmiştir. Dergide "Fotoğraf Söyleşisi" başlığıyla bir köşe mevcuttur. Ayrıca dergi 1896 yılında bir fotoğraf yarışması düzenlemiştir.

1.2. FOTOĞRAF STÜDYOLARI

Türk Dil Kurumunun sözlüğü "stüdyo" kelimesini şu şekilde tanımlamıştır: "Fotoğrafçının çalıştığı oda, alan, fotoğrafçı işliğı." (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=419 , 22.05.2019.)

1.2.1. İstanbul'daki İlk Fotoğraf Stüdyoları

İnsanların fotoğraf çekilme ihtiyaçlarına hizmet eden fotoğraf stüdyoları İstanbul'da şu şekilde faaliyet şu isimler aracılığıyla başlamıştır:

"Fotoğrafçılığın keşfinden kısa bir süre sonra fotoğraf stüdyoları da açılacaktır. İstanbul'da Kompa, Loran Astras, Carlo Naya gibi yabancı kökenli isimlerin açtığı yerleşik stüdyoların ardından, Rum kökenli vatandaşlarımızdan Vasilaki Kargopulo da 1850 yılında Beyoğlu'nda bir stüdyo açmıştır. Ardından Pascal Sebah, Abdullah Biraderler, Nicolai Andriomeno, Bagos Tarkulyan gibi önemli isimler gelir. İlk müslüman fotoğraf stüdyosu ise 1910 yılında Bahaettin Rahmi Bediz tarafından Babiâli'de açılmıştır. (Bölük, 2009, s.16-17)

Teknik, kimyasal ve dijital gelişmeler sayesinde fotoğraf günümüzde geçmişe oranla daha fazla yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca Ara Güler, Sabit Kalfagıl, Timurtaş Onan gibi çalışmaları uluslararası alanda yer bulan fotoğraf sanatçılarımız yetişmiştir.

1.3. KADIN FOTOĞRAFÇILARIMIZ

İstanbul Kadın Müzesi'nden edindiğimiz bilgilere göre ilk kadın fotoğrafçılarımız şunlardır:

1. Naciye Hanım (Suman) İlk profesyonel Müslüman kadın fotoğrafçısıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde İstanbul'da "Türk Hanımlar Fotoğrafhanesi" adlı bir stüdyo açmıştır.

2. Samiha Es, Türk basınının ilk profesyonel gezi ve savaş fotoğrafçısıdır.

Gazeteci Hikmet Feridun Es'in eşidir. Fotoğrafa eşinin röportaj seyahatleriyle başlamıştır.

3. Yıldız Moran, Türkiye'nin akademik eğitim almış ilk kadın fotoğrafçısıdır.

4. Maryam şahinyan, Türkiye'nin ilk profesyonel Ermeni kadın fotoğrafçısıdır. Babasından kalan "Foto Galatasaray" stüdyosunu işletmiştir.

1.4. FİKRİN ORTAYA ÇIKIşI VE KONUNUN BELİRLENMESİ

2014 yılından itibaren düzenlenen Foto İstanbul Fotoğraf Festivali'nin 2016 yılındaki sergisinde keşfettiğim Maryam şahinyan'ın çektiği fotoğraflar oldukça ilgimi çekti. Kendisi ve fotoğrafları üzerine araştırma yaptığımda hem hayat hikâyesi hem de fotoğraf arşivinin yok olmak üzereyken kurtarılışı bende merak uyandırdı.

Maryam şahinyan üzerine araştırma yaptığımda stüdyosunun Türkiye'de uzun yıllar boyunca bir kadın tarafından işletilen ilk stüdyo olduğunu ve kendisinin Türkiye'nin ilk kadın stüdyo fotoğrafçısı olarak kabul edildiğini öğrendim. Maryam şahinyan'ın Ermeni oluşu ve başta gayrimüslimler olmak üzere stüdyosuna gelen birçok kişinin isteğine cevap veren fotoğraflar çekmiş olması ilgimi çeken bir diğer sebebi.

1.5. MARYAM şAHİNYAN'IN HAYAT HİKÂYESİ

Sivas mebusu olan Maryam şahinyan'ın dedesi Agop şahinyan Paşa'dır. Agop şahinyan'ın oğullarından Mihran şahinyan, Dikranuhi Abacıyan ile evlenmiştir. Mihran ve Dikranuhi çiftinin bu evliliklerinden ilki Maryam şahinyan olmak üzere toplam yedi çocukları olmuştur. Zabel (1914), Zivart (1915), Araksi (1916), Keğam (1917), Sebun (1920) ve Vruyr (1922).

1915'de Agop şahinyan Paşa'nın iki oğlu Garabed şahinyan ve Meryem şahinyan'ın babası Mihran şahinyan önce Samsun'a oradan da deniz yoluyla İstanbul'a gelmişlerdir Harbiye'de bir apartman dairesine taşıyan şahinyanlar için

yeni bir süreç başlamıştır. Maryam Şahinyan'ın babası Mihran Şahinyan'ın fotoğraf tutkusu Sivas yıllarına dayanmaktadır.

Mihran Şahinyan 1933'te, Galatasaray Lisesi'nin köşesindeki bir handa iki Yugoslav kardeş tarafından işletilen ve ortaklığı bırakmak isteyen kardeşlerden birinin hisselerini satın alarak fotoğrafçılık yapmaya başlamıştır. 1935'te stüdyonun kalan hisselerini de alan Mihran Bey stüdyonun tek sahibi olmuştur. Bu ilk Foto Galatasaray bugünkü Galatasaray Meydanı'nda yer alan Galatasaray Pasajı'nda bulunuyordu. Stüdyoların erken dönemi boyunca çatı katlarına bulunan tüm diğer fotoğraf stüdyoları gibi Foto Galatasaray da bulunduğu binanın en üst katındaydı. Pasaj 1940'ta meydanı daralttığı gerekçesiyle istimlak edildi. Stüdyosu boşaltmak zorunda kalan Mihran Şahinyan, meydanın karşı çaprazında yer alan ve Çiçek Pasajı'na taşınmıştır.

Mihran Şahinyan'ın ilk çocuğu olan Maryam Şahinyan, ilkokulu Esayan Ermeni Okulu'nda tamamlamıştır. Maryam Şahinyan, orta öğrenimine Sainte Pulcherie Fransız Kız Lisesi'nde devam ederken maddi imkansızlıklar nedeniyle okuldan ayrılarak babasına yardım etmeye başlamıştır. Erken yaşta babasından stüdyo fotoğrafçılığının tüm inceliklerini öğrenmeye başlayan Maryam Şahinyan 1937'den itibaren ailenin ekonomik yükünü omuzlayarak stüdyoyu tek başına işletmeye başlamıştır. Bu yıllardan itibaren stüdyonun müşteri portföyü genişlemiştir. Semtin diğer popüler stüdyoları Andreomenos (sonradan Foto Saray) ve Foto Sabah (eski Sebah&Joallier) faaldi. Bu stüdyoların oryantalist ve seçkin havasına karşın Foto Galatasaray tipik bir Cumhuriyet stüdyosu olarak faaliyet göstermiştir. Müşterilerinin büyük bölümünü orta ve orta alt sınıflara mensup gayrimüslim semt sakinleri oluşturmuştur.

Dönemin muhafazakâr koşulları içerisinde Şahinyan'ın kadın fotoğrafçı olması İstanbullu hanımların birçoğu tarafından tercih sebebi sayılarak stüdyoya çeşitli avantajlar sağlamıştır. Foto Galatasaray'ın her zaman binaların üst ya da ara katlarında bulunması hiçbir zaman sokağa açılan bir vitrini olmaması kuşkusuz müşteri portföyünü belirleyen bir diğer önemli etkidir. Burası zamanla yalnızca bilenlerin girip çıktığı tanıkların iş yaptığı bir "mahalle fotoğrafhanesi"ne dönüşmüştür.

Maryam Şahinyan, Türkçe ve Ermenice dışında iyi derecede Fransızca ve İtalyanca bilmektedir. İş hayatında bu dillerin tümünü kullanmıştır. Farklı kurumlarda çalışmak üzere İstanbul'a yerleşen rahibeler, İtalyan sörler, rahipler, Ermeni Kalfayan Yetimhanesi Kuyrları, Anarat Hiğutyun Kuyrlarına hizmet vermiştir. Maryam Şahinyan öğrencilerden ve bütçeleri kısıtlı olanlardan düşük ücret talep etmiştir ya da hiç para almamıştır. Kadın fotoğrafçı olmasından dolayı yoğun olarak kadınları fotoğraflamıştır. Stüdyonun aktif biçimde faaliyet gösterdiği süre boyunca İstanbul'un 50 yıllık zaman dilimi zarfında geçirdiği demografik ve sosyo kültürel dönüşümlere tanıklık etmiştir.

1960 yıllardan itibaren Çiçek Pasajı artık bugünkü halini almaya başlamıştır. Pasajda faaliyet gösteren son yazıhanelerde tasfiye olmuş ve mekân yavaş yavaş meyhanelerde dolmuştur. 1965 yılına gelindiğinde Çiçek Pasajı tamamen eğlence hayatına hizmet eden bambaşka bir yere dönüşmüştür. Foto Galatasaray'ın artık bu mekânda faaliyet gösteremeyeceğini anlayan Maryam Şahinyan 1966 yılında stüdyosunu Çiçek Pasajı'nın biraz ilerisindeki bir hanın ikinci katına taşımıştır. Foto Galatasaray'ın bu son mekânı aynı zamanda stüdyonun üçüncü periyodu diyebileceğimiz son döneminin başlangıcı olmuştur. Bu yeni dönem boyunca Maryam Şahinyan, demografik ve sosyo-kültürel eksenini adeta tümüyle taşraya kaymış bambaşka bir İstanbul fotoğraflamaya devam etmiştir.

İş yaşamı boyunca Şişli Hanımefendi Sokak'taki evinden stüdyosuna yürüyerek gidip gelen Maryam Şahinyan; görünüşünde, kısa saç modelinde ve yazıhane dekorasyonunda yarım asır boyunca en küçük bir değişikliğe gitmemiştir. Karakter olarak içe kapalı ve yalnız bir kişiliğe sahip olan Şahinyan'ın erkek kardeşi olan Vruyr Şahinyan aynı zamanda hayattaki en yakın dostudur. Maryam Şahinyan hiç evlenmemiş ve hiç çocuğu olmamıştır. Bir gün neden hiç evlenmediğini soran bir yakınına "kimseyi beğenmediğini" söylemiştir. Bir keresinde müşterisi olan bir subaya aşık olmuş ancak daha sonra onun Alman ordusunda görevli bir subay olduğunu öğrenince tüm ilişkisini kesmiştir.

1986'da 75 yaşına basan Maryam Şahinyan Foto Galatasaray'ı tüm malzemeleri ile birlikte devretme kararı almıştır. 1985 yılında stüdyoyu İsa Barkev Avşar ve Fikri Kevork Çalış'a devretmiştir. İki sene sonra ise Foto Galatasaray'ın yeni sahipleri stüdyoyu kapatmışlardır. Maryam Şahinyan'ın devrettiği şekliyle neredeyse hiç dokunulmadan bekleyen arşiv, Foto Galatasaray'ın kapanması ile birlikte imha olmadan Yetvart Tomasyan tarafından kurtarılmıştır. Yirmi yıla yakın bir süre boyunca korunan arşiv böylelikle günümüze ulaşmayı başarmıştır.

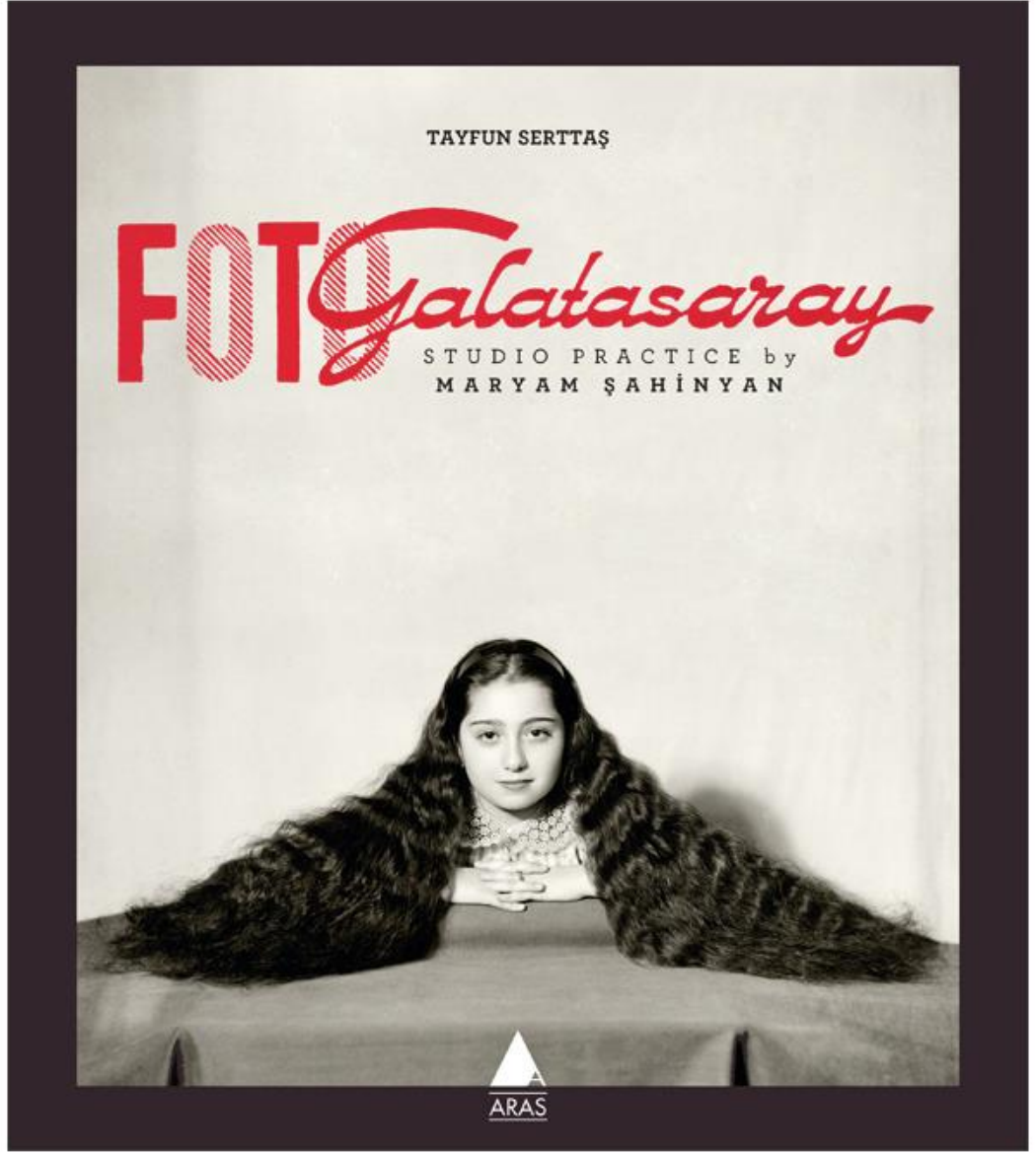
Maryam Şahinyan, 1996 yılında Şişli Hanımefendi Sokak'taki evinde hayata gözleri kapamıştır. Kendisinden geriye 200 bin kare imajı kapsayan İstanbul'un en emsalsiz görsel arşivlerinden birisini bırakmıştır. Mezarı Şişli Ermeni mezarlığındadır.

1.6. SİNOPSİS

Belgesel filmin başlangıcını canlandırma üzerine kurdurtan sonra arşivi kurtaran ve Foto Galatasaray kitabının kendi yayınevinden çıkmasını sağlayan Yetvart Tomasyan'ın, Maryam Şahinyan'ı ve çektiği fotoğrafları anlattığı bölümle filmin devam etmesini uygun buldum. Bu röportaj kısmında yer yer Maryam Şahinyan'ın çektiği fotoğrafları kullandım. Yine bu bölümde tüm arşivi ekibiyle birlikte tasnif eden Tayfun Serttaş ile röportaj yaptım. Film, Maryam Şahinyan'ın stüdyosunu kapattığı kısımda yine canlandırma olarak devam etmektedir. Hem stüdyonun hem de Maryam Şahinyan'ın sona eren yaşamındaki bilgileri altyazıyla vermeyi uygun buldum. Filmi, Maryam Şahinyan'ın mezar görüntüleri ile sonlandırdım.

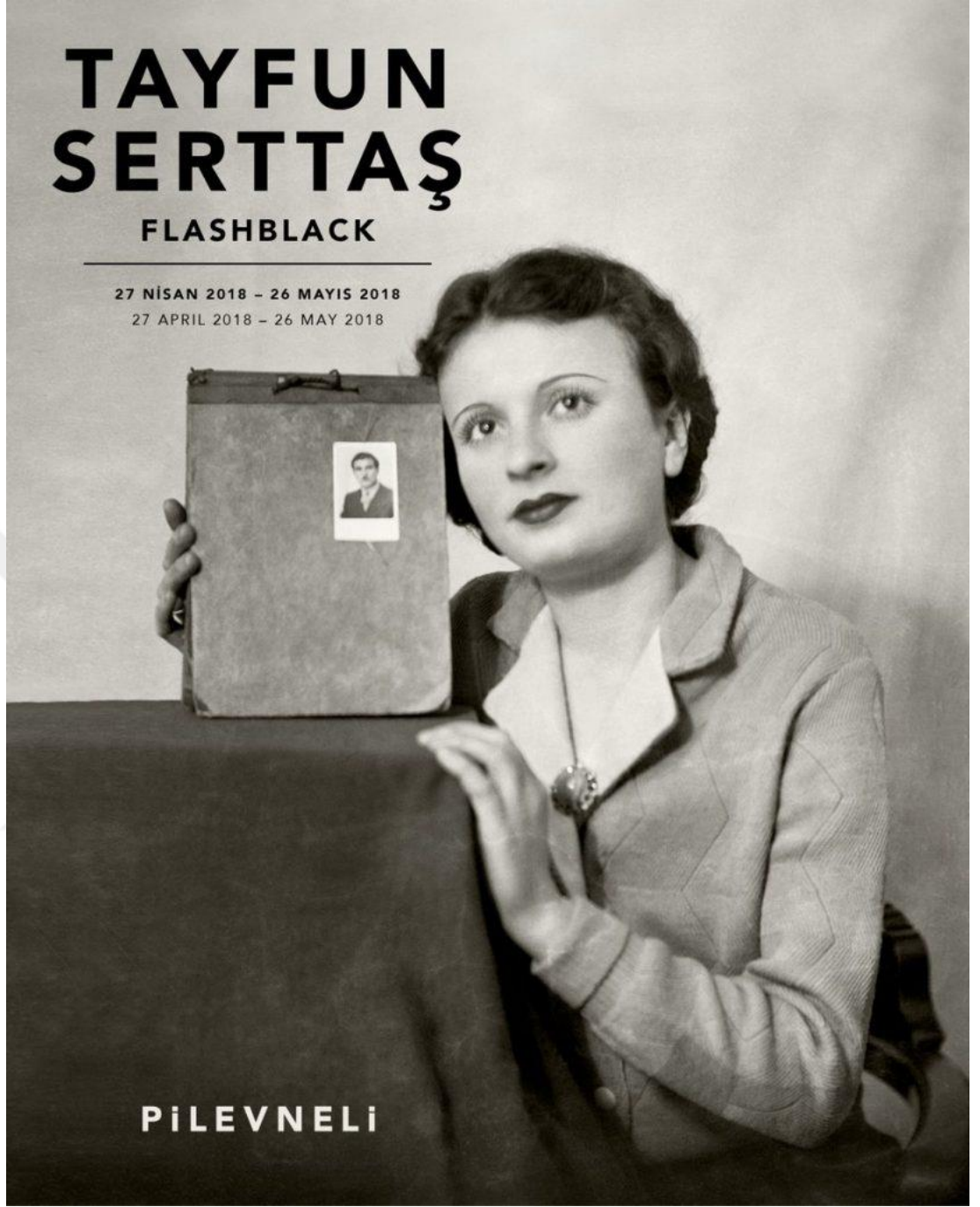
Görsel 1: Maryam Şahinyan

Görsel 2: Foto Galatasaray Aras Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Görsel 3: İz dergisi, 2013 Mart sayısında Maryam Şahinyan'ın fotoğraflarını ve arşivini anlatan bir sayı hazırlamıştır.

Görsel 4: Pilevneli Galeride 27 Nisan-26 Mayıs 2018 tarihleri arasında Maryam Şahinyan'ın arşivindeki fotoğraflardan oluşan “Flashblack” isimli bir sergi düzenlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM: YAPIM SÜRECİ

2.1. ÇEKİM SÜRECİ

Belgesel için ön hazırlık sürecinden sonra teknik ekip ve oyuncularla bir araya gelindi ve oluşturulan çekim takvimi paylaşıldı.

Sanat ve kostüm ekibi karakterlere uygun kostüm ve aksesuarlar için araştırmalar yapmaya başladı. Film kullanılacak tüm aksesuar ve eşyalar listelenip temini için çalışmalara başlandı.

Görüntü yönetmeni ile kamera ve ışıklar için toplantı yapıldı ve gerekli kamera, kamera ekipmanı ve ışıkların temini için çalışmalara başlandı.

Ses ekibi ile gerekli ses kayıt cihazları kararlaştırıldı.

Oyuncular ile bir araya gelinerek onlara canlandıracağı karakterler ayrıntılı bir şekilde anlatıldı. Çekimden önce çekim mekânında prova alınacağı kararlaştırıldı.

Filmde görünecek Maryam Şahinyan'ın çektiği fotoğraflar Tayfun Settaş'ın izni alınarak Aras Yayınları'ndan temin edildi.

Çekimlerden birkaç gün önce görüntü yönetmeni ve yönetmen yardımcısı ile mekânlar dolaşarak çekim öncesinde teyit edildi. Çekim günü önce Galatasaray Meydanı ve Çiçek Pasajı çekimleri yapıldı. Oradan stüdyodaki canlandırma çekimlerine geçildi. Daha sonra Aras Yayınları'nda Yetvart Tomasyan ile röportaj çekimi yapıldı ve Şişli Ermeni mezarlığındaki çekildi. En son Tayfun Serttaş röportajı yapıldı ve çekim süreci sona erdi.

2.2. ÇEKİM TAKVİMİ

Bir gün Galatasaray Meydanı'nın ve Çiçek Pasajı'nın çekimleri yapıldıktan sonra, Beyoğlu'nda bir fotoğraf stüdyosunda canlandırma çekimleri yapıldı. Daha sonra ise Aras Yayınları'nda Yetvart Tomasyan ile röportaj çekimleri ve Şişli Ermeni mezarlığındaki çekimler yapıldı. En son ise Foto Galatasaray adlı kitabı hazırlayan Tayfun Serttaş ile çekim yapıldı.

Tablo 1: Çekim Takviminin İçeriği

ÇEKİM ADI	ÇEKİM TARİHİ	SAAT ARALIĞI	TOPLAM GÖRÜNTÜ KAYDI SÜRESİ	TOPLAM KAMERA SAYISI
Galatasaray Meydanı ve Çiçek Pasajı Çekimleri	20.04.2019	08.00-09.00	7 DK	1
Fotoğraf Stüdyosunda Canlandırma Çekimleri	20.04.2019	14.00-16.00	50 DK	1
YetvartTomasyan Röportaj Çekimi	2.05.2019	10.00-13.00	40 DK	2
Şişli Ermeni Mezarlığı Çekimleri	2.05.2019	14.00-14.30	7 DK	1
Tayfun Serttaş Röportaj Çekimi	5.05.2019	14.00-14.30	10 DK	2

2.3. GEREKLİ İZİNLERİN ALINMASI

Beyoğlu ilçesinde yer alan İstiklal Caddesi'ndeki çekimler için gerekli izin alınmamıştır. Buradaki çekimler oldukça kısa sürdüğü için bölgenin tarihi, turistik değerinden faydalanılıp olması çekimler oldukça kısa sürede tamamlanmıştır.

Röportaj çekimleri röportaj veren isimlerin kendi çalışma alanlarında yapılacağı önceden belirlenmiştir.

Stüdyoda gerçekleştirilen canlandırma çekimleri için stüdyo sahibinden gerekli izin alınmıştır.

2.4. YAPIM EKİBİ

Tablo 2: Belgeselde Yer Alan Kişiler

SAYI	KİŞİ	GÖREVİ
1	GİZEM DEMİRBAŞ	MARYAM ŞAHİNYAN
2	BİGEM VAROL	FOTOĞRAF ÇEKİLEN KİŞİ
3	YETVART TOMASYAN	KONUŞMACI
4	TAYFUN SERTTAŞ	KONUŞMACI

Tablo 3: Yapım Ekibi Listesi

SAYI	KİŞİ	GÖREVİ
1	OKAN ÇELİK	YÖNETMEN
2	CAN TİRYAKİ	GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ
3	CAN TİRYAKİ	IŞIK
4	CANER ÜN	YÖNETMEN YARDIMCISI - SES
5	GİZEM DEMİRBAŞ	SANAT YÖNETMENİ
6	CAN TİRYAKİ	KURGU
7	ARDİL İLGİN	PRODÜKDİYON

Tablo 4: Ekipman Listesi

EKİPMAN	ADET
Canon 5D Mark III	2 adet
Yaka Mikrofonu	1 adet
Tripod	2 adet
Işık	4 adet (2'si 600 v. 2'si 300 v)
Işık ayağı	4 adet

2.5. BÜTÇE

Filmin bütçesi aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Bütçe

HİZMET	SAYI	BİRİM MALİYETİ	TOPLAM MALİYET
Okan ÇELİK Yönetmen	1	-	-
Can TİRYAKİ Görüntü Yönetmeni	1	-	500 t1
Can TİRYAKİ Işık	1	-	100 t1
Caner ÜN Yönetmen Yardımcısı	1	-	-
Caner ÜN Ses	1	-	-
Gizem DEMİRBAŞ Sanat Yönetmeni	1	-	-
Ardıl İLGİN Prodüksiyon	1	-	250 t1
Can TİRYAKİ Kurgu	1	-	500 t1
Canon 5D Mark III	2	500	1000t1
Işık	3	100	300 t1
Mikrofon	1	100	100 t1
Tripod	2	-	-
Işık Ayağı	4	-	-
Ulaşım	-	-	150 t1
Kostüm ve Aksesuar	-	-	350 t1
Yemek	-	-	300 t1
TOPLAM	-	-	3.550 t1

2.6. SET FOTOĞRAFLARI

Görsel 5: Canlandırma çekimleri öncesinde seti hazırlama süreci

Görsel 6: Canlandırma çekimleri

Görsel 7: Farklı açılardan canlandırma çekimleri

Görsel 8: Canlandırma çekimlerinden bir an

Görsel 9: Yetvart Tomasyan röportaj çekimleri

Görsel 10: Yetvart Tomasyan Foto Galatasaray kitabını inceliyor

Görsel 11: Yetvart Tomasyan röportaj çekiminden bir an

Görsel 12: Şişli Ermeni Mezarlığındaki Maryam Şahinyan'ın mezarındaki çekimlerden bir an

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YAPIM SONRASI SÜREÇ

3.1. POST PRODÜKSİYON AŞAMALARI

Filmin post prodüksiyon aşamasında dört gün boyunca kurgu çalışması yapıldı. Aynı süre zarfında filmin renk tasarımı ve ses tasarımı yapıldı ve film son haline getirildi.

3.1.1. Kurgu

Filmin çekim süreci tamamlandıktan sonra kurgu sürecine geçildi. Öncelikle tüm ham görüntüler baştan sona kadar izlendi. Kullanılmaya uygun bulunan görüntüler ayıklandıktan sonra bu görüntüler içinden görsel olarak en iyileri şekildi ve kurgu AdobePremiere montaj programında kurgulandı.

Filmin kaba kurgusu yapıldıktan sonra ince kurguya geçildi. Gerekli altyazı ve filmde görünecek fotoğraflar gerekli yerlere eklendi. Film, ses ve renk düzenlemesi için son haline getirildi.

3.1.2. Color (renk)

Filmin renk düzenlemesi AdobePremiere programında yapıldı. Renk düzenleme işlemi filmin tüm karelerine uygulandı ve renk aşaması tamamlandı.

3.1.3. Ses ve Görsel Efekt

Filmin ince kurgu aşamasında düzenlenen ses tasarımı tekrar gözden geçirildi. Ses ve görüntü senkronu kontrol edilerek gerekli düzenlemeler yapıldı. Filmin röportaj kısmındaki ses kirlilikleri temizlendi ve röportaj kısmında yüksek olan ses makul seviyeye indirildi.

3.1.4. Müzik

Filmin başlangıç ve bitiş kısmında müzik kullanılması tercih edildi. Bu müzik kısa film çekenlerin müzik ve ses ihtiyacını karşılamak için kurulan freesound sitesinden ücretsiz olarak indirildi ve kullanıldı.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu belgeselin yapım sürecinde Maryam Şahinyan'ın hem çektiği fotoğraflar hem de bu fotoğrafların düzenli bir şekilde saklamış olması ve akabinde gelişen süreçleri bizzat yaşayanlar tarafından anlatılıp kaydedilmesi bütün bir çalışmanın en önemli amacıdır.

Bu çalışmada Türkiye'nin ilk kadın stüdyo fotoğrafçısı kabul edilen Maryam Şahinyan'ın arşivi, arşivin kurtarılış öyküsü ve arşivdeki fotoğraflar üzerine yapılan çalışmalar anlatılmaya çalışılmış ve Maryam Şahinyan'ın hayatı keşfedilmiştir.

Bu çalışmayı yaparken Aras Yayınları'nın kurucusu olan ve "Maryam Şahinyan" arşivini kurtaran Yetvart Tomasyan ile röportaj gerçekleştirdim. Yetvart Tomasyan, gençliğinde çektiği fotoğrafları Maryam Şahinyan'ın stüdyosunda yıkatmış ve bastırmış. Maryam Şahinyan'ı ve stüdyosunu yakından tanıdığı için ve yıllar sonra tüm arşiv ona kaldığı için, Şahinyan ve arşiviyle ilgili en kapsamlı bilgileri Yetvart Tomasyan aktardı. Böylece bu öykü ve çaba kayıt altına alınmış oldu.

Yetvart Tomasyan kendisinin kurtardığı arşivi araştırmacı Tayfun Serttaş'a emanet ettiği için bir röportaj da Tayfun Serttaş ile gerçekleştirdim. Tayfun Serttaş arşivdeki filmleri onarıp kategorize etmiş ve hepsini bir kitapta toplamıştır. Bu röportaj sayesinde de arşivdeki negatiflerin hangi aşamalardan geçerek günümüze kaldığını öğrenmiş ve belgelemiş oldum.

KAYNAKÇA

1. Serttaş, T. (2011). *Foto Galatasaray*, İstanbul: Aras Yayınları.
2. Serttaş, T. (2009). *Stüdyo Osep*, İstanbul: Aras Yayınları.
3. Buckland, W (2013). *Sinemayı Anlamak*. (haz. Mutlu Dinçer). İstanbul: Optimist Yayınları
4. Bölük, G, (2009). *İstanbul'un 100 Fotoğrafçısı*, İstanbul: İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları
5. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&keli mez=419 , (erişim tarihi:22.05.2019.)
6. <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/> (erişim tarihi:23.05.2019)

EKLER

1.YETVART TOMASYAN RÖPORTAJ METNİ

Maryam Şahinyan Galatasaray'da Yapı Kredi Yayınlarının bulunduğu binanın önündeki borulu heykelin olduğu yerde bir han var, bir de meşhur Galatasaray Karakolu var. O yıkıldıktan sonra o heykeli yapıyorlar. O hanın en üst katında bir Bulgar göçmeni fotoğraf stüdyosu var. 1930'lu yıllarda babası o stüdyoya ortak oluyor. Daha sonra Maryam Şahinyan babasına yardım etmek için geliyor ve orada uzun zaman fotoğraf stüdyosunu çalışıyor.

Maryam Şahinyan'ın ailesi Sivaslı. Dededi (Agop Paşa) Paşa ve mebustur. Kendisi bütün kardeşlerinin olduğu gibi Sivas'ta 1911 yılında doğuyor. 1926'da bütün aile İstanbul'a göç ediyorlar. Babası -biraz önce dediğim gibi- o stüdyoya ortak oluyor. Han yıkılınca Çiçek Pasajına geçiyorlar. Uzun zaman orada fotoğrafçılık yapıyorlar.

6-7 Eylül'ü, Varlık Vergisini burada karşılıyorlar. Daha sonra Çiçek Pasajı bugünkü halini almaya başlayınca oradan ayrılıyorlar, biraz ilerde Japon mağazasının ilerisinde bir hanın ikinci katına geçiyorlar. Ben Maryam Şahinyan ile oradayken tanıştım.1960'lı yılların ilk yarında lise öğrencisiyken fotoğrafa makinem vardı. Fotoğraf çekiyordum her lise öğrencisi gibi. En hesaplı filmdi o vakitler. Banyo ve tab yapılması çok uygun fiyata yapıyordu. Onun için, o vesileyle oraya gidiyorduk. Bütün tanıdıklar, arkadaşlar oraya gidiyorduk.

Maryam Şahinyan'ı orada tanıdım. Uzun boylu, hiç makyajı yok, saçları kırçılı hafiften beyazlaşmış. Üstünde bir iş önlüğü var giri renkte ve beyaz düğmeleri vardı. Siyah kolçakları kolunda o şekilde çalışıyordu. Çok az ve alçak sesle konuşan sakın biriydi, çok yardımseverdi. Ama hiç o gün aklımdan geçmezdi ki seneler sonra o arşiv "Foto Galatasaray"ın arşivi bizim elimize geçecek. Onun da hikâyesi; Sarkis Çerkezyan, Sarkis Çerkezoğlu... Bizim yaygın şekilde söylediğimiz gibi Sarkis Varbed yani Sarkis Usta. Benim kendisiyle tanışıklığım oldukça eski. Ben, Yedikule'deki ninemin evinde amcam ayrılınca Sarkis Varbed o kata kiracı olmuştu.

Bir gün Sarkis Usta, dedi ki benim bir ahabım var Maryam Şahinyan. O dükkânı kapatıyor, devir alan da boşaltmak istiyor. Öyle ki arşivini sen al, sakla, lazım

olur dedi. Ben ihmal ettim, bir daha gelip söyledi; bir daha gelip söyledi. İşte sonunda geldiğinde çok kırılmış şekilde "Bugün aldın aldın, yarın arşivi çöpe, sokağa atacaklar." dedi. Çünkü dükkânı alan başka işle uğraşacak. Ben de o gün küçük bir kamyonet 15-20 tane koli ve iki arkadaşla 1994 yılının haziran ayında gönderdim ve arşivi aldım, depoya sakladım. Uzun zaman sakladım. Tâ ki Tayfun Serttaş, Osep Minasoğlu, "Stüdyo Osep" sergisinin hazırlığı çerçevesi içinde bir de bunu kitap yapma düşüncesiyle Aras Yayıncılık'a geldi. O vesileyle Tayfun Serttaş ile tanıştım. O kitap oldu, sergi açıldı, sergi bitti. Bu meyanda zaten ben aklıma koymuştum Tayfun Serttaş'a bu arşivi göstereyim. Çünkü aynıydı üslup olarak aynı... Ara Güler nasıl diyor ki "Ben foto mubariyimim" bu iki insan da Osep Minasoğlu olsun Maryam Şahinyan olsun, onlar da stüdyo fotoğrafçısı.

Sakladığım arşivi gösterdim Tayfun, Garanti Bankası, Salt Galata ve Vasıf Kortun ile görüştü. Onların bir binasında, bir katta bu filmler tek tek tarandı temizlendi ve Salt Galata'nın açılış etkinliklerinden bir tanesi de Maryam Şahinyan'ın arşivi. O günden bu güne Maryam Şahinyan'ın arşivi büyük ilgi gördü. 2011 yılında sergi açıldı. O günden bu yana Maryam Şahinyan'ın arşivi, kendi kişiliği çok büyük ilgi gördü.

Maryam Şahinyan hiçbir şeyi atmamış, her şeyi çok disiplinli bir şekilde numaralandırılarak, tarihlendirilerek 80 senelik bir fotoğraf stüdyosunun arşivi... Beyoğlu semtinde, Beyoğlu semti de İstanbul kentinin merkezi sayılır. Kültürel dokusunun can alıcı semti. Eğer Maryam Şahinyan'ın kitabına ve arşivine bakacak olursak bütün bu şehrin hayat hikâyesini, yaşam hikayesini görürüz. Şehrin demografik dönüşümünü görürüz. Çarlık Rusya'sından Sovyet Devrimi'nden kaçan Ruslar, tiyatrocular, sinemacılar, artistler, her mezhepten rahipler, papazlar, sörlər, özellikle Katolik sörlər... 200 binin üzerinde kare bırakmış Maryam Şahinyan. Her bir karede şu kadar insan olsa milyona yakın insanın resmi var. Ermenisi, Yahudisi, Süryanisi, Kürdü, Türkü, daha çok çocuklar ve kadınlar... Kendi kadın olması sebebiyle kadınlar rahatlıkla gidip Maryam Şahinyan'ın yanında fotoğraf çekilmişler. Kimisi çıplak çekilmiş, eşcinseller, transeksüeller.. Beyoğlu'nun bütün insanları - rahibelerinin de yanı sıra- her türlü insanı Maryam Şahinyan stüdyosunda barındırmış, hapsetmiş, resimlemiş, fotoğraflamış ve bugün günümüze taşımış.

2.TAYFUN SERTTAŞ RÖPORTAJ METNİ

Yüksek lisans tezimde İstanbul özelinde, "Fotoğraf ve Azınlıklar, Modern Kültürel Temsiliyet Aracı konusunu çalışmıştım.

O dönem yaptığım araştırmalarda 40'a yakın, İstanbul'daki azınlık arşivi ile çalışmıştım. Hastaneler, kiliseler, gazete arşivleri, özel aile arşivleri... Bu aşamadan itibaren zaten İstanbul'daki stüdyo arşivlerinin nerelerde konumlandığı, kalan son arşivlerin nasıl korunduğuyla ilgili bir öngörüm vardı.

Stüdyo Osep arşivini çalıştığım bir dönemde Aras Yayıncılık ile ilk çalışmamızı gerçekleştirdik. Ertesinde aslında Stüdyo Osep'i yaparken bile Tomo (Yetvart Tomasyan) sürekli olarak "Bir arşiv daha var" diye bana küçük telkinlerde bulunuyordu ama bana hiçbir zaman fotoğrafçının bir kadın olduğunu söylemiyordu. Bu da tabi bizim için birinci öncelik ve bütün arşivi benim açımdan çok önemli kılan şey, emsalsiz kılan şey; 60 yıl boyunca kesintisiz olarak bütün külliyyatın bir kadın tarafından üretilmiş olması, buranın bir kasın stüdyosu olması. Sonra Osep'i de yaptığımız dönemin de ertesinde bir şekilde Maryam Şahinyan ismi gündeme geldi. Tabi ki isim "Maryam" demek ki bir kadın, hadi ilk örnekleri alalım; nasıl başlayalım derken, bir şekilde kendimi sürecin içinde buldum. Eğer, zaten İstanbul'da böyle bir benzer bir arşiv ya da külliyyat olsaydı ben kendi o güne kadar ki bireysel araştırmalarım ile haberdar olurdu. Bu haliyle emsalsizdi. Korunma şekli açısından çok önemliydi. Çünkü 100 bini aşkın negatif film büyük bir bölümü cam lehva negatifler ve korunaklı olarak bu güne gelmişti. Tabi ki çok kötü durumda ama biz onu bile "korunmuş"tan" sayıyoruz ve önümüzdeydi. Tomo (Yetvart Tomasyan) gibi zaten yıllardır Aras Yayıncılık'tan Ermeni kültürünün ve Ermeni edebiyatının ama diğer kültürel alanların da içinde olan bir aktörün korunması altındaydı. Bunlar tabi Foto Galatasaray arşivinin avantajları oldu. Benim taze projeden çıkmış olmam avantaj oldu. 2009 gibi başladık Garanti Platformu Güncel Sanat Merkezi vardı o zaman henüz Salt kurulmamıştı, Vasıf Kortun direktörlüğünde ve 2011 yılına kadar kesintisiz üç yıl boyunca bütün arşivinin verilendirilmesi, bir şekilde sınıflandırılması,

kategorizasyonu ve arşivle ilgili bütün diğer konservasyona dair çalışmalar başlamış oldu. Üç yıllık dönemde devam etti.

Fotoğraf için yaptığınız derken, önce fotoğraf mıydı onlar oradan başlamak gerekiyor. Elimizde basılı anlamda fotoğraf yok, yani print yok. Printin olmadığı ortamda zaten her şey negatif ve bunlar dönemin baskı tekniği ile basılmış levha filmler. Yani 10x15'e bugün tekabül ediyor. Bunların içerinden 1930 öncesi tamamen cam levha negatiflerden meydana geliyor. Cam levha negatiflerin de selülozik filmlerin de ayrı ayrı kimyevi geçirdiği problemler var, süreçle ilgili. Yani fotoğraftan ziyade elimizdeki malzeme aslında nerdeyse bütün yüzeyini zift dokusu kaplamış, kartpostal ebatlarında bir film gibi düşünebiliriz. Yani fiziksel arşiv bunlardan meydana geliyor. Bizim bunları tekrar görselleştirmemiz ve bugünkü pozitif print ve görünür haline getirebilmemiz için geçirmesi gereken filmin belli aşamalar var. Her bir film öncelikle cam levha negatifse ve eğer cam parçalanmışsa aynen kırılmış bir cam antik objeyi nasıl remove ediyorsanız bu şekilde bir puzzle'ın parçaları gibi bir araya getiriliyor, bütün parçaların tek tek temizliği yapılıyor, temizlikten sonra dijitalizasyon yapılıyor, dijitalizasyondan sonra dijital restorasyon yapılıyor, dijital restorasyondan sonra katologlama, tasnif ve sınıflama yapılıyor. Devam etmekte olan bir sayısallaştırma aşaması var. Siz en sonunda fotoğrafı görebiliyorsunuz.

Şahinyan arşivi ile ilgili hep bir şey var: arşive atıfta bulunurken fotoğraflar, fotoğraflar... Aslında bir film arşivi. Stüdyo fotoğrafçıların fotoğraf ellerinde olmaz, arşivde fotoğraf olmaz. Çünkü zaten fotoğrafı satmak için çeker ve her çektiği fotoğrafı zaten satmıştır. Yani print satılır müşteriye. Ama müşterinin tekrar gelmesi olasılığına karşı filmler bir şekilde elle tutulur, korunur, bazıları korunur, bazıları iyi korunur, kötü korunur. Maryam Şahinyan iyi bir arşivci.

3. ULUSAL BASINDA ÇIKAN HABERLERDEN BAZILARI

PAZAR YAZISI

29 Nisan 2018 PAZAR 3

MİLENYUM

**Ayşe
ÖZEK
KARASU**

Istanbul'un insana dair hafızasını yüz bini aşkın siyah-beyaz karelerden seyretmek ve istediğin hikâyeyi düşünmek... Maryam Şahinyan'ın 60 yıl boyunca Galatasaray'daki stüdyosunda çektiği fotoğraflar İstanbul'un gayrimisslim panoramasını, Beyoğlu'nun anlatılmamış nice hikâyesini barındırıyor. Benim de ucundan yakaladığım eski Beyoğlu'nun

Maryam Hanım'ın siyah beyaz hafızası

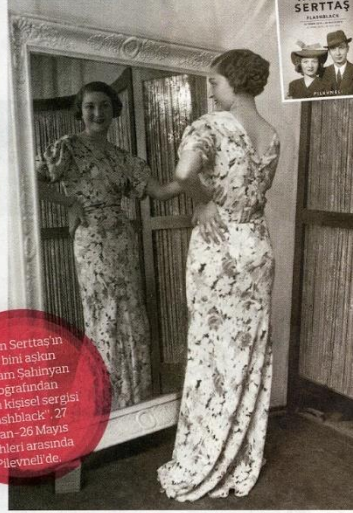
Naverik, Koharik, Arpi, İda, Mayda, Tamara, İda, Rita, Hera, Armenuhi... Avusturya Lisesi'ndeki sınıf arkadaşlarının sadece birkaçı. Acaba onlar da Maryam Şahinyan'ın 1. Dünya Savaşı'ndan kalma körtüğü ahsap fotoğraf makinesi karşısında, gömlek altına gizledikleri haçlı kolyeleri çıkarıp, saçlarını da salarak kimliklerini dökmüşler miydi ortaya? Hiç aillendirmedikleri Ermeni kimliklerini? Okul çıkışı Kuledibi'nden Tünel'e tirmandıktan sonra, İstiklal Caddesi'ni arşınlarken, Foto Galatasaray'a uğrayıp kız kıza ya da ne bileyim aile efradıyla o siyah beyaz deryaya dalınmışlar mıydı onlar da? Maryam Hanım'ın gözleriyle buluşmuşlar mıydı?

Maryam Şahinyan erkek egemen stüdyo fotoğrafçılığına 1930'larda başlayıp babadan devralarak 1985'e kadar sürdürüyor. 1911'de Sivas'ta varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya geliyor Maryam. 1915 olaylarıyla hayatları altüst oluyor, İstanbul'a göçüyorlar ailecek. Baba Mihran Şahinyan, Foto Galatasaray'a ortak oluyor. Annesini erken kaybediyor eğitimini yarıda bırakıp stüdyoda tabasına yardım etmeye başlıyor. Hiç evlenmiyor, 1985'e kadar tam 60 yıl, Şişli'deki evinden Galatasaray'da bir hanım üst katındaki stüdyosuna

kadar yürüyerek İstanbul'un hafızasını, Ermeni, Rum ve Yahudi azınlık panoramasını, 1942 Varlık Vergisi'nden 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na tarihsel katmanlarını siyah beyaz karelere aktarıyor. 1996'da göçüyor bu dünyadan.

Ve sanatçı/ araştırmacı Tayfun Serttaş, Maryam Hanım'dan miras hazineye denk düşüyor. 1985'te Şahinyan'ın stüdyoyu devretmesinden sonra el değiştiren tamamı siyah-beyaz negatif ve cam negatiflerden oluşan fotoğraf arşivini, Aras Yayıncılık'ın sahibi Yetvart Tomasyan'ın, İstiklal Caddesi Hıdıryal Paşa'sın ikinci katındaki deposunda buluyor. Tam 20 yıl unutulmuş yatan 1139 kutu dolusu negatif film bekliyor Serttaş'ı. 200 bine

Tayfun Serttaş'ın yüz bini aşkın Maryam Şahinyan fotoğrafından oluşan kişisel sergisi "Flashblack" 27 Nisan-26 Mayıs tarihleri arasında Pilevneli'de.

yakın negatif, Tayfun Serttaş ve ekibi tarafından iki yılda tasnif ediliyor. 2011'de ilk kez SALT Galata'da kamuya açılıyor arşiv.

"FLASHBLACK"

Ve şimdi Pilevneli Gallery'de ilk kez mekânsal

kurguyla yeniden karşımızda Maryam Hanım'ın merceğinden yansıyan "Flashblack" hikâyeler. Serginin adı anlamlı; "Flashblack". İstanbul'un hatırlanmamak üzerine kurulu sosyokültürel düzeninde, geçmişte nasıl bir demografide

yaşadığımızı, saç-baş, kılık-kıyafet ve aksesuarlarımızla neye benzediğimizi, Anadolu'dan göçle birlikte önceki kimlik katmanlarının yerini kimlerin aldığını, sınıfsal değişimi, görsel tarihin bilinç akışıyla aktarıyor sergi.

Dört adet vesikalik dışında kendisine ait hiç fotoğraf yok Şahinyan'ın. Ama yüz binlerce fotoğraf çekip rütüslamış, banyo ettiği filmlere numara ve tarih düşmüştü. Şehrin merkezindeki etnik, sosyal, kültürel, dinsel ve ekonomik dönüşüme eşlik etmiş.

Maryam Şahinyan'ın bir kadın olarak estetik dokunuşu tabii ki var fotoğraflarda, etnik veya dinsel temsiliyeti anlatan mizansenlerde. Ama esas mesele o imajların içinde saklı olan bilgi. Ve bana kalırsa, çok merak ettiğim bireysel hikâyeler. Kimbiller nereden nereye savrulan hayatlar.

"Flashblack" hikâyeler derken, düşlenmesi size kalmış. Tayfun Serttaş'ın sözleri bana okul arkadaşlarının hiç anlatmadıkları hikâyelerini düşletiyor meselâ. Tam da şu sözler: "Sene 1970'ler, Maryam'ın stüdyosuna girince kazaklarının altında sakladıkları haçlı kolyelerini göğüslerinin üzerine çıkarıyor, saçlarını döküyor, omuzlarını açıyor bu kadınlar. Foto Galatasaray içerisi, orayı içeri yapan Maryam'ın ta kendisi. İşte burada biz 'içeri'yi izliyoruz. Çok buruk, çok kırılğan, çok zarif, benim hâlâ kalbim sızıyor izlerken."

Fotoğraf sanatçısı Ani Çelik Arevyan, Salt Galata'daki Foto Galatasaray sergisinden izlenimlerini Agos için kaleme aldı

Bir Maryam Şahinyan projesi

ANI ÇELİK AREVYAN

Salt Galata'nın zıtlarını mi-Smarityle karşılayan beyaz mermer medivonleri ve aydınlık girişinin, üçüncü katındaki Maryam Şahinyan'ın fotoğraf-larını "karanlık"ıyla olan zıtlığına uyumu, ilk etapta beni etkileyen unsurlardan bi-ydi. Slideshow'u seyretnmek önce girilen siyah kadife perdeyle bölünmüş oda, tam da Maryam'ın kul-lanıldığı 1. Dünya Sa-vayı'ndan kalma ko-ranlı fotoğraf makine-sinin siyah örtüsü gibi-ydi. Zaten fotoğ-rafların karanlık ve cam ne-gatif karanlık cam-e-kıllardaki seçimi, in-san adeta bir karanlı-koduya, bir midyoya hauriyyor gibiydi.

"Karanlık"daki slideshow'un oval açısı ve oradaki 3-4 sandal-ye-yi gördüğümde, Mar-yan'ın dünyasını an-lamış bir sahneyi sey-retnin için kendimi za-man rindine girmiş gibi hissettim ve fotoğrafların odada tek başına seyretnok izledim. Bir müddet belkiden sonra kisa bir yalınlık anı yıkıldan ve güncel derinliklerine içine al-de beni... İncilerin akış harikaydı. Hem film perdi gibi akan görüntülerin bütününi kaçı-ran inceyirildim hem de fo-toğrafları daha derin bakmak istiyordum. Önceki tansil bir yir atama bulaşım, fotoğra-

ların birçok dönemin gori-mülüm kesimini belirleyen, evimde eddaka çok bulunan rindendi. Sanki hepini daha önce görmüş gibiydim ve buan albümlerine baktığına seradim anıme ve kayımsaldım, "He-pinin aynı oldu mu güncelini ve hep aynı postlar mı serildi-niz" diye...

Maryam Şahinyan

Fotoğraf insanları birbirine benzetiyor

Ber çoklu fotoğrafların aile fertlerine ait oldukları için bi-birine benzediğini düşünürdüm, oysa bu sergide aynı hissettim ki, adında birer da fotoğraflar in-sanları birbirine benzetiyor... Dönemin ait olan tek bir fo-toğrafa veya 2-3 fotoğrafa bak-saydım, "modelin" kişiliği hak-

kında bir fikir olınculadım, ana bütün portrelerin aynı, bi-rinin ötekleri aynı, bütün rahibe-lerin aynı... çekilmiş oldukları görürce, o zaman kişilerin kim-liklere ya da hikâyelerine değil de, fotoğrafları Maryam'ın bir projesiymiş gibi odaklandım. Rahibeler, dandazlar, okula-rın, benzerliklerini izlediğin za-man, onlar kendi karakterle-riğinden uzaklaşıp, hepini aynı pahlan-dan çıkış gibi gi-me-me sebep oldu. Tıpkı büyük bir la-vanta varlığını ait olan tek bir lavanta-ya bakar gibi, Büti-nün lavanta tadını aldığını algılayı ama bir lavantadan tek bacağa, kendi-sinin özelliklerini de-ğil.

İlk bakışa fo-toğrafları, bir dö-nemi yaşamın ve doğrudan bir topluluğu bugü-ne taşıyor görür-me-si, bir dönem insanın kalık kuyruklarıyla ve toplumla to-numlarıyla belgelene-miş gö-rüyle bakarken, alında, fotoğ-rafları kişiler hakkında çok da bilgi veremediğini, yani, gelen insanları kaplıklarından elek-triğinden değen yarımsız fo-toğrafların yaşamın, fotoğra-fıya hoşuculduğunu değil de, fo-toğrafların kalplarında çekil-mesi, kişiye yitirilmiş fotoğrafların kutsalıdır kişilikler olu-ştu-rdu... Üstelik 60 yıllık bir za-man filmini kayımsamış öğ-me-ni, "modellerin" dandaz ve nil olarak teredee hiç değışme-mesi, seriler halinde hep aynı postlarda olmaları, hep aynı ag-gen kullanılması, fotoğrafların kişilerden çok, adeta, fotoğ-rafların aynı, fotoğrafların por-trerinin oluğu hisini verdi.

Fotoğrafların modellerin çok fotoğraflarını gösteriyor

O postun nabıza tıyın ol-u-n olmaları "modellerin" hep aynı çekilde dandazlık in-ce-mesi, belli de fotoğrafların ki-şileri kendi kalıba kaymak in-ce-mesinden kayımsamış olabi-ler. Önceğin sadece portre olarak çekilmiş genç kadınlara serinde, bir müddet sonra, dikdört bak-maması, hep aynı kişiler oldu-ğuna sanımlarını, Rahibe-ler, akıler, akıler, gırlar... kendi portreleri, fotoğrafların ol-makla çok, fotoğrafların kin-liği, figürleri omuğlar adeta. Bu nedenle fotoğraflar, daha çok fotoğraflar, Maryam'ın gi-me-me sebep oldu...

Maryam da kendi projesini uluğumun bir aranda, yani seradan insanın projesine mo-del yapmış. Bloklar halinde, se-riker halinde gösterilmesi, ki-şilerin kendi mimikleriyle, jode-

FOTOĞRAF - UYGAR GÜLERİN

riye, dandazlarıyla değil de fo-toğrafların nos ve belgelin ola-tık aynı kangıyıcı aynı postlar verilecek çekmesi, Maryam'ın terli hakikler alında yitirilmiş bir proje oluğuna gibi.

Fotoğraflarda dikkatini çe-ken bir diğer şey, Şahinyan'ın "modellerin" kendi ederinde-yim gibi hissetmesi... İlk perde, tabii, alyap sandalye... O dönemin sanatçı insanların elelerinde çokça kullandıkları objeler. Sade ortamlar, plastik yapıtan mekânlar tasarlanmas, sonuça planlanarak çekile de tüm fotoğrafları bir sanıymış

duğunu veriyor. Ve üstelik yi-ne 60 yıllık sürece bu dekorat-if objeleri hiç değıştirme gere-ği duymadın... Önel olarak hazırladıkları ve o gine ran-devulu post verildikleri halde, ay-nı karelerin, iki çocuklar, genç kızlar, aynı çekilde pahlon ha-linde çekilmesi, okutulmamas-na rağmen, yine de fotoğrafların aynı kişilerin doğul haliniymiş hisini veriyor...

Gizli imza

Fotoğrafların aynı nokta-dan, aynı açıdan, aynı dekorat-if malzemeleri kullanması; aynı

daki siyah-beyaz ırsın, tekon-lajıye kapalı olmasından çok, pahlonumu çekimlerin bir des-geyi gibi... Siyah-beyaz fotoğ-rafların renkli fotoğrafların ayan en önceli özellik, renklilikten daha gerçek olan görüntünün, siyah-beyazda katkileri görü-l-görüşünden uzaklaşmasıdır. Teknik olarak da, biraz daha etkili olan siyah, yani fotoğ-rafların kontrolü mi enmer mi oluğuna anlayamadığını gi-bi, korusu mu siyah mı gıydı-yı de anlamıyız. Fotoğrafların tamamının siyah-beyaz olu-yu sanki Maryam'ın hayat tel-sefesinden içiçleri veriyor gibi. Her öğlen sadece etna yemsi ve imrünü bir anlarda yanla tamamlayarak, aile olmanın ge-tirdiği hanelikliği ve karmaza-ya inen verememi gibi...

Güçlü bir ifade

Maryam'ın portresini gi-n-melen, giyimde canlandırıl-dım fışığı tam tahmin etriğin gibiydi. Zayıf vücutu, sade yü-zü kulan ve bakışlarındaki güç-lü, karanlık ifade... Döneminde bir kadın fotoğrafların profes-yonede çalışmasında da aynı güç-lü ve karatı duruş hissedili-yor.

Maryam Şahinyan'ın hayatı boyunca kendisini aldığı meyle, kişiliğiyle bir hisin oluğu profesyoneli yaşamın, ve alında birdeği bir hatıneyi büyük bir nitilikle ortaya çık-a-ran Tayfun Sertay'ın kulanma izlerim. Maryam'ın işlerinin ta-pıdığı anlam ve boyut, biyle-ri-ne bir düşün ve anıyeme in-se-mi, faldırla tabiiye değil bir durum. Adeta alıcı, cocuğu gi-yi-yagını bunlarla hayatını ve Salt'ın gücünü biranında, gi-ne eski İstanbul'da hayatını özetlemiş... Anıyaması ve fo-toğraflarıyla oldukça başari-haurlanmış kitabın basımın-dan dolayı Aras Yayıncılık'ta da ayrıca kulanmak gerek...

Sergiden anıyılan aile yak-layan Tayfun Sertay'ın video-si, verdiği bilgiler ve akıyığı-lı adeta oluğuna yeme alda-yıyır son. Böylece önel bir gerçek hikâyeyi bilmeleğin do-lay büyük bir mutlulukla anı-l-dım Salt'ın...

Dönemine ait olan birkaç fotoğrafa baksaydım, "modelin" kişiliği hakkında bir fikir edinebilirdim, ama bütün portrelerin aynı, bütün illizleri aynı, bütün rahibelerin aynı... çekilmiş olduklarını görünce, o zaman kişilerin kimliklerine ya da hikâyelerine değil de, fotoğraflara Maryam'ın bir projesiymiş gibi odaklandım.

Şahinyan'ın 60 yıl boyunca sadece siyah be-yaz fotoğraf çekmesi, dönemi renkli fotoğ-raflı yaklaşıla bile, bunu bilinç olarak red-detmişse benziyor. Bu da fotoğraflardaki pozların tektipliliğiyle çok iyi bir paralellik oluşturunuyor aslında. Pozlardaki bu benzerlik ve tektiplilik nasıl bir anlarında onları görsel olarak eşitliyorsa, siyah beyaz olup-ları da aynı amaçla hizmet ediyor bence...

Foto Galatasaray üzerine konuşulacak

23 Aralık Cuma günü saat 19.00'da Salt Galata Olsunuyor'da, Tayfun Sertay'ın hazırladığı "Foto Galatasaray" sergisi ve Aras Yayıncılık tarafından yayımlanan "Foto Galatasaray - Studio Practice by Maryam Şahinyan" adlı kitabın paratık olarak, Karin Kar-

kaplı, Tayfun Sertay ve Vanlı Ko-run'un katılacağı, "Yeterine Konulmas Unutulan Filmler" başlıklı bir söyleşi yapılacaktır.

Serginin "güçlü öncesi" Maryam Şahinyan bağlamında, İstanbul'un görkeçli-yerine konulmas unutulmuş tarih ve kül-

türel karmaların konuşa edileceği söyle-yiye, Foto Galatasaray anıyının bugü-ne uluğumun sağlayın Aras Yayıncılık'ın sahibi Yervani Tomayyan, Şahinyan ailesinin biricileri ve Maryam Şahinyan'ın arkadaşları da izleyici olarak katıl-lacak.

İstanbululları hüzne boğabilir

Salt Galata'daki 'Foto Galatasaray' sergisi, 1935-1985 arasında kadın fotoğrafçı Maryam Şahinyan'ın stüdyosundan geçmiş azınlıkların hikâyelerini gözler önüne seriyor. Sergiyi hazırlayan Tayfun Serttaş, "Bu arşiv bir mucize" diyor

LARA FRESKO / lara.fresko@gmail.com

Tayfun Serttaş yıllarca emek verip temizlediği, taradığı ve arşivini tasnif ettiği Foto Galatasaray arşivini Salt Galata'nın ilk sergilerinden birinde kamuya açıyor. Serttaş, sergiden sonra çevrimici olarak da kamuya açılacak olan fotoğraflar sayesinde İstanbul'un azınlık tarihine dair katılımcı bir veri bankası oluşturmayı tasarlıyor. Kendisiyle çalışma sürecinden, Foto Galatasaray'ın fotoğrafçısı Maryam Şahinyan'dan ve bu arşivin anlamından bahsettik.

Salt Galata'da açılan ilk sergilerden biri Maryam Şahinyan ve Foto Galatasaray. Biraz bu projeden bahseder misiniz?

İstanbul'un bir elin parmaklarını geçmeyen kadın stüdyo fotoğrafçıları arasında arşivi bugüne eksiksiz olarak ulaşılabilir bir kadın stüdyo fotoğrafçısı Maryam Şahinyan. Foto Galatasaray, 1935'ten 1985 yılına kadar kentin göbeğinde, Beyoğlu Galatasaray'da gözlerden uzak halde süregiden bir tanıklığın bugüne kalan mucizesi... Bu acıdan hem bir ilk hem de son çünkü ondan bir tane daha yok.

Maryam Şahinyan, 1930'ların ortasından 1980'lere kadar Beyoğlu'nda stüdyo fotoğrafçılığı yapan bir kadındır. Cumhuriyet'in ve İstanbul'un neredeyse her safhasına şahit olmuştur. Bu şahitliği bir fotoğraf makinesiyle yapmış olmasının önemi nedir?

Maryam Şahinyan İstanbul tarihi-

Savaşı'ndan kalma körüklü kamera-sıyla, 1985'e dek siyah beyaz fotoğraf çekmeye devam ederek, sessizce, fark edilmeden sürdürüyor bu işi... Tarihün uzak coğrafyalarda unuttuğu bir bilgi gibi Maryam Şahinyan. Onun gerçek olduğuna inanamıyorsunuz. Böyle bir titizlik arşivdeki, hiç evlenmemiş, hiç çocuğu olmamış fakat diğer yandan onun annelik içgüdülerini seziyor sun arşiv kutularının üzerinde. Ben çok fotoğraf arşivi gördüm ama böyle ceyiz dizer gibi her birisi tek tek numaralandırılmış, aralarına pelür kâğıtları serilmiş, yarım asır boyunca dokusunda tek bir değişiklik olmayan arşiv görmedim. Onun kadın kimliği stüdyonun kimliğini de belirleyen öncelikli etmen. Bir diğer etmen kus-kusuz Ermeni olması. Aynı zamanda inançlarına bağlı yapısından dolayı stüdyonun tutucu bir havası olduğunu da unutmamak lazım. Tüm bunlar

aslında onun tanıklığının perspektifini belirliyor. Maryam bize bir pen-cere açıyor. Aslında en çok Cumhuriyet sonrası orta sınıf gayrimüslim kadınların İstanbul'unu izliyoruz bu arşivde. Bu kültürel dokunun hangi koşullar altında korun-maya çalışıldığı, hangi tarihlerde dönüştüğü, hangi tarihlerde neredeyse tümüyle ortadan kalktığını izliyoruz. Büyük travmaların geride bıraktığı küçücük bir kesimin son dö-nemde verdiği varoluş mücadelesini izliyoruz.

Sene 1970'ler, Maryam'ın stüdyosuna girince kazaklarının altında sakla-dıkları haç kolyelerini göğüslerinin üzerine çıkarıyor, saçlarını doküyor,

olarak tanıyoruz, bu sergideki rolünüzü anlatır mısınız?

Foto Galatasaray'ın bir proje olarak bugüne taşınmasının en büyük destekçisi ve de sürecin en yakın tanığı Vasıf Kortun, sergiye paralel olarak Aras Yayıncılık tarafından basılan 'Foto Galatasaray / Studio Practice by Maryam Şahinyan' kitabı için yazdığı 'Arşiv Bekleyemez' isimli önsözde benim rolümü şöyle açıklıyor: "Serttaş, projenin ana muhatabı olarak birkaç rol üstlendi: İki yıl boyunca asistan-larıyla birlikte negatifleri temizleyen, sabitleştiren, dijitalleştiren ve dijital olarak onaran bilimci restorator; Maryam Şahinyan'ın hayatı ve yaşamış olduğu zamanla ilgilenen araştırmacı; imgelere bakarak sergi için yeni sahneler icat eden ve kurgulayan sanatçı; İstanbul'un kaybolan topluluklarının kahredici hikâyelerinin anlatılması için bu imgelerin gücünü harekete ge-

görmem gerekiyordu. Her kareye 1 dakikamı ayırsam, 200 bin dakika ediyor, sadece bu neredeyse 5 ay demek... 2009'dan beri üzerinde bir gün aksatmadan çalıştığım projenin 'sanatsal' tarafıyla yalnızca son birkaç aydır ilgilenebiliyorum desem yalan olmaz.

Maryam Şahinyan'la aranızda nasıl bir yaratıcı paylaşım var?

Maryam o imajları fiziksel olarak üretmekten sorumluydu, ben ise onlar üzerinden yeni görme biçimleri icat etmenin peşindeyim. Maryam Şahinyan çocuk bedenleri üzerinden kurgulanmış o çıplak mizansenleri üretirken, aklında toplumsal cinsiyet tartışmalarına yeni bir boyut getirmek yoktu. O yalnızca kendisinden isteneni yaptı ve de bunu yaparken aslında tarihsel katmanlar içerisinde gizli kalan bir grubun muntazam bir haritasını çıkarttı. Ben bu haritayı do-

**DERDİMİZ
MARYAM'IN İYİ
BİR FOTOĞRAFÇI
OLUP OLMADIĞI
MESELESİ DEĞİL.
O İMAJLARIN
İÇERİSİNDE SAKLI
OLAN BİLGİNİN
PEŞİNDEYİZ.**

Tayfun Sertas'ın Cumhuriyet'in ilk kadın fotoğrafçılarından Maryam Şahinyan'ın arşivinden oluşturduğu 'Flashblack' sergisini, Ayşe Özek Karasu HT Pazar'daki köşesinde yazmıştı. Çok ilgi gördü. 11 bin fotoğraftan oluşan, dönemin sosyal hayatına ışık tutan serginin son günlerinde Sertas'la konuştuk.

'BU BİR FOTOĞRAF SERGİSİ DEĞİLDİR'

Ekin TÜRKANTOS
eturkantosa@hsgazete.com.tr

Cumhuriyet'imizin ilk kadın fotoğrafçısı olan 60 yıl boyunca stüdyo fotoğrafçılığı yapan Maryam Şahinyan'ın 200 bin resimlik arşivi Tayfun Sertas'ın yorumu ile ilk kez Pilevneli'de sergileniyor. Şahinyan'ın arşivinin 2011'de kamuya açılmasının ardından ilk kez bir galeri bünyesinde sergilenen Şahinyan arşivi, galerinin 15 metre yüksekliğindeki müstakil cephe duvarından giriş katına yayılarak izleyiciyi içine alan ağırlıklı boyutlarında üretilmiş 11 bin parça fotoğraftan meydana geliyor. Aynı anda 11 bin imaja bakamazsınız özenen bu devasa yerleştirme dönemin giyim zevkinden yaşayış biçimine birçok detayı barındırıyor. Tayfun Sertas ile bu zengin arşivden yola çıkarak görsel arşivlerle kurduğu ilişkiyi değerlendirdik.

■ Cumhuriyet'imizin ilk kadın fotoğrafçısı Maryam Şahinyan ile ilgili çalışmaya ne zaman, nasıl karar verdiniz?

2009'da yine arşiv tabanlı bir sergi olan Stüdyo Osep'i açtımda kitap için Aras Yayınları ile çalıştım. O esnada yayıncım Yetivart Tomasyan elindeki benzer bir arşiv varlığından ve 20 seneye yakındır bu arşivi koruduğundan bahsetmişti. Fotoğrafın bir kadın olduğunu öğrenince derhal görmek istedim. İlk aşamada 3 kutu örnek alabildim yanıma, onları inceledikten sonra gerisine ikna olmuştum.

■ Arşivde çalışmaya karar verdikten sonra nasıl bir süreç başladı?

2009'da başladık, 2011'de SALT Galata'nın açılış sergisi olarak yetistirdik. Fotoğraf çekmek ile fotoğraf yapmak arasında bir fark var. Bu açıdan projeyi öncelikle fotoğraf 'yapılan' bir medyum olarak öngörebilmeliyiz. Fotoğrafi çekene zaten saygıda kusur yok, fakat biz onun bu pratiği üzerine ne koyduk? Maryam Şahinyan, bu fotoğrafları çekti ve ağırlıklı olarak tekniğiyle bastı, başkaları ise sattı. Film arşivleri, müşterilerin aynı kareye tekrar ihtiyaç duymaları halinde kullanılmak üzere korunur. Arşivin tamamı cam levha negatifler ve 10x15cm ebatlarındaki selülozik tabaka filmlerden meydana geliyor. Onlara ciplik göze bakarsanız simsiyah bir zift tabakası görürsünüz. İmajı görebilmek için filmi ortaya çıkarılması gerekiyor. Bu başlı başına bir mesai. Dijitalizasyon, her bir dijital verinin sayısallaştırılması, renklendirilmesi,

dijital restorasyon ve rötuş şeklinde devam eden hayli meşakkatli bir süreç. Bu uygulamaları kusaca 'görselleştirme' diyoruz, bugünkü biçimiyle algılayabiliyoruz.

■ Sanıyorum, Maryam Şahinyan arşivi 2011'de kamuya açılmasının ardından ilk kez bir galeri bünyesinde sergileniyor...

İstanbul'da izleyicinin Şahinyan arşivi konusunda pek şanslı olduğunu söyleyemem. Arşivin 2011'de SALT Galata'da kamuya açılmasının ardından bütünlüklü bir sergi yapamadık. Ertesinde diğer sergi ve projelere ayırdığım mesai bir yana, hacim olarak boyutları büyük bir arşivi kaldırmak mekân ve prodüksiyon sağlamak İstanbul koşullarında imkânsız görünüyor. Bu süreçte en kapsamlı sergi 2013'te FOAM (Fotoğrafmuseum Amsterdam) tarafından gerçekleştirildi, 2012'de Espace Cultural Louis Vuitton'da arşivden bir seçki Parisli izleyiciye buluştu, 2015'te yine Paris'te

Maryam Şahinyan kimdir?

1911'de Sivas'ta doğan Maryam Şahinyan, 1877'de kurulan ilk Osmanlı Parlamentosu Meclis-i Mebusan'da Sivas'ta temsil ediyordu. Küçük bir çocukken tanelik ettiği 1915 olaylarının akabinde hayatı değişti. Sivas'ta köklü ailelerinden Şahinyanlar, İstanbul'a gelerek Harbiye'de münevver bir apartman dairelerine taşındı. Gençliğinde fotoğrafla ilgilenen baba Mıhran Şahinyan, ailenin geçimini sağlayabilmek için 1933'te,

Foto Galatasaray'a ortak oldu. Maryam Şahinyan ise Sainte Püchérie Fransız Lisesi'nden madri imkânsızlıklar nedeniyle ayrılarak babasına yardım etmeye başladı. 1937'de stüdyoyu tek başına işletmeye karar verdi. Hiç evlenmeyen Şahinyan, yarım asrık meslek hayatında, Galatasaray'da 3 ayın mekânında işlettiği stüdyosunda çalıştı. Türkçe ve Ermenice, Fransızca ve İtalyanca bildirdi. 1985'te yaşlılık nedeniyle stüdyosunu devretti ve 1996'da hayata gözlerini yumdu.

gerçekleştirdiğim '100 ans avant, 100 ans après' başlıklı kişisel sergimin büyük bölümü Şahinyan arşivine dayanıyordu. Fakat tüm bu sergilerin İstanbul'da izleyiciye dönüşü olmadı. Şahinyan arşivinin büyük gizemi, gündelik yaşam sosyolojisinin temsiline dayanıyordu.

■ Şahinyan, 60 yıl stüdyo fotoğrafçılığı yapmış. Fotoğrafları tararken ne gibi ilginç ayrıntılara ulaştınız?

Çok şaşırmadım, İstanbul tarihine hakim biriyim, beklediğim şekilde ilerledi. Gerçek şaşkınlığı sergiyi açtıktan sonra yaşadım. Arşivdeki insanların hayatı olduklarını biliyordum. 2011'den beri çok fazla insana ulaştık. Şahinyan arşivindeki insanların büyük bölümü hâlâ aramızda, Elmadag yokuşundan inerken yanımızdan geçen yaşlı çiftin o arşivdeki çocuklardan

biri olma ihtimali sandığımızdan daha yüksekti. Diğer yandan sanki hiç yaşamamışçasına 'ideal bir geçmişe' gönderme yapıyor fotoğraflar. Asla yakalayamayacağımız kadar uzak/

hayal bir geçmişin temsiline... Ama gerçek öyle değil, hangi ara boyutlarına paradediği bir kopuş yasadık, soru bu. Biz en son kimdik? Sali İstanbul neydi?

■ 'GÖRSELLERİN OLUŞMASINDAKİ TEK (PADE, BİZZAT KADINLARIN İRADESİ'

■ Arşiv bu zamana kadar nasıl muhafaza edilmiş?

1980'li yılların son çevreğinde yaşlılık nedeniyle stüdyoyu tüm malzemeleriyle asistanına devretti. O da birkaç sene bu işi Üsküdar'da sürdürüyor. Ancak değişen fotoğraf teknolojisiyle

stüdyo fotoğrafçılığı da bitmek üzere, haliyle birkaç sene uğraştıktan sonra kapatıyor. O esnada arşivin ortada kaldığını öğrenen yayıncım devreye giriyor ve arşivi tekrar Beyoğlu'na, Halicivay Pazar'ın döndürücü katındaki depoya taşıyor. O tarihten itibaren neredeyse hiç el sürülmeden bütünlüklü biçimde korunarak bugüne ulaşıyor.

■ Şahinyan'ın fotoğraflarından çekim tekniğine ya da bir kadın bakış açısı olarak öne çıkan ne gibi ayrıntılara ulaştınız?

Kadın olmasının stüdyoya getirdiği iki temel avantaj var, birincisi stüdyonun müşteri kitlesinin büyük oranda kadınlardan meydana gelmesi, ikinci ise bu müşterilerin kendine özgü bir görsel dil yaratmaları. Objektifin arkasındaki gözün kadın olmasının misansenlere yansıyor ve bir erkek stüdyo fotoğrafçısı karşısında asla cesaret edilemeyecek pozlar Maryam'a rahatlıkla veriliyor. Buradan günümüze miras kalan külliyat başka hiçbir envanter aracılığıyla ulaşamayacağımız ölçüde sivil ve hâkiminde sınırlı doruya sahip olduğumuz Cumhuriyet dönemi kadınlarının gündelik yaşam kültürlerini temsil etmesi açısından çok önemli. Bu görsellerin oluşmasındaki tek irade, bizzat kadınların iradesi.

■ 'FLASHBLACK, ANIT/HEYKEL FIKRINE YAKIN DURAN BİR İŞTİR'

■ Enstalasayonun ortaya koyduğu temel düşünce nedir?

11 bin imaja aynı anda bakmayı denediğinizde gördüğünüz ilk şey fotoğraf olmuyor. Galerinin 15 metre yüksekliğindeki duvarındaki enstalasayon meseleyi 'fotoğraf' olmaktan çıkartıp başka bir mecraya taşımakla ilgili. Bu, stüdyo fotoğrafının sanat fotoğrafı içerisindeki küçümsenen tarihine bir tür jest olarak okunabilir. Flashblack, Türkiye'de bir kişisel sergiye gerçekleştirilmiş en yüksek sayıda fotoğrafla ev sahipliği yapsa da, gerçekte bu bir fotoğraf sergisi değildir. Serginin odaklandığı meseleler, fotoğrafın 'fotoğrafik' alandaki tartışmalarıyla sınırlandırılmayacak ölçüde farklı güzergâhlarda ilerliyor. Bu enstalasayonu gerçekleştirmek için tek bir kadının mesleki mirasından emanet alıyorum. Bu, anı/heykel fikrine çok daha yakın duran bir işti. Bunu yaparken disiplinlerarası sanat deneyiminden devraldığım yöntemlere başvuruyorum.

ÖZGEÇMİŞ

15 Şubat 1989 İzmir doğumluyum. İlkokul, orta okul ve liseyi İzmir'de okudum. 2008 yılında Muğla Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde başladığım lisans eğitimimi 2012 yılında "*Kadın Konulu Üç Roman ve Filmin Karşılaştırılması*" bitirme teziyle tamamladım. 2016 yılında Beykent Üniversitesi sinema - televizyon bölümünde yüksek lisans öğrenimime başladım.

2013 yılında D&R mağazalarında çalışma hayatıma başladım. 2014 yılında İstanbul'a taşınıp sinema alanında çeşitli kurslara gittim. (İfsak senaristlik kursu, Eyüp Film Akademisi) 2016 yılında yazdığım "*Takip*" isimli kısa film senaryom TRT OKUL'un Kısa Film Akademisi programından çekim desteği aldı ve aynı yıl çekip kuruma teslim ettim. Sinema ve edebiyat alanındaki yazılarım arakatsanat.com, Rabarba Dergi ve Arkapencere Mecmua gibi mecralarda yayımlandı. Halen özel bir lisede Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktayım.

Okan ÇELİK